

Олексій Кресін

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4016-6596>
okresin@gmail.com

УДК 341.21

“САМОВИЗНАЧЕННЯ НАРОДІВ УКРАЇНИ” ЯК РОСІЙСЬКИЙ ПСЕВДОЮРИДИЧНИЙ КОНСТРУКТ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена розгляду основної тези російської пропаганди і водночас офіційної позиції російської федерації щодо “самовизначення народів України”. Ця теза заснована на маніпуляції принципами і нормами міжнародного права, недостатньо врегульованими ним “сірими зонами”, а також фальсифікації українських правових і політичних реалій. Розглянуто тезу щодо “самовизначення народів України” в контексті використовуваних росією технологій керованого хаосу й гібридної війни. Проаналізовано концепцію “захисту волевиявлення народів України” як основне виправдання російської агресії. Продемонстровано, що теза щодо реалізації народом права на самовизначення у прикладенні до населення регіонів України є спробою росії уникнути відповідальності за агресію. Доведено юридичну неспроможність тези щодо існування “кримського”, “донецького”, “луганського”, “запорізького” і “херсонського” народів.

Ключові слова: народ; самовизначення народів; принципи міжнародного права; гібридна війна; агресія.

Основним псевдоюридичним обґрунтуванням прихованого, а згодом і відкритого вторгнення російської федерації в Україну, починаючи з 2014 р., став “захист волевиявлення народів України”. Ця теза також поєднувалася з іншими, які було складніше обґрунтувати юридичною мовою, але які могли виглядати як передумови для такого “волевиявлення”: “споконвічно російські землі”, а також “захист інтересів і прав співвітчизників / етнічних росіян / громадян рф”, особливо “в умовах антиконституційного перевороту”. Російські офіційна позиція і пропаганда щодо фальсифікації “самовизначення народів України” є продуманими, спрямованими на нівелювання зусиль нашої держави щодо здобуття міжнародної підтримки у протидії агресії.

1. “Захист волевиявлення народів України” як основне виправдання російської агресії

Технології використання гасла про право народів на самовизначення в інтересах певної держави в різних варіантах відомі дуже давно. У контексті

цієї статті слід згадати закон СРСР 1990 р. “Про порядок вирішення спорів, пов’язаних із виходом союзної республіки із СРСР”. У ньому було закладено механізм запобігання виходу союзних республік із СРСР або, у випадку неможливості запобігти таким спробам, – фрагментації союзних республік із використанням самовизначення автономій та етнічних груп у їх складі. Радянське законодавство, яке доволі послідовно наполягало на існуванні “ нової історичної спільності – радянського народу ” і водночас доволі непослідовно використовувало іншу етнополітичну термінологію, у даному випадку проголосило існування кількох народів у кожній союзній республіці (ст. 2). Кожний із цих “ народів ”, що було співвіднесено з певними автономною республікою, автономною областю, автономним округом чи населенням “ місцевостей компактного проживання національних груп ”, було наділено, у випадку прагнення союзної республіки на вихід із СРСР, правом на фактично автономний референдум (окремий підрахунок і порядок використання результатів республіканського референдуму), підсумки якого могли стати підставою для виходу зі складу союзної республіки і “ постановки питання про свій державно-правовий статус ” або блокування виходу союзної республіки із СРСР (ст. 3, п. 8 ст. 14 та ін.)¹.

З цією ж технологією можна пов’язати проведення референдуму про державний і правовий статус Криму від 20 січня 1991 р., що, у випадку ухвалення “ нового союзного договору ”² (референдум щодо цього проекту мав відбутися 20 серпня 1991 р.), мав привести до виходу Криму зі складу УРСР. Саме цей референдум поклав початок створенню Кримської АРСР, але у складі УРСР, згодом – АР Крим у складі України. Так само передбачалася фрагментація територій інших союзних республік.

Таку ж саму технологію щодо України для недопущення закріплення і розвитку її європейського та євроатлантичного вибору було застосовано росією й пізніше. Прикладом є фінансована рф проксі-організація всеукраїнський громадський рух “ Український вибір – право народу ” на чолі з В. Медведчуком, яка, починаючи з 2012 р., зокрема, просувала ідею організації регіональних і місцевих референдумів для вирішення фундаментальних питань внутрішньої та зовнішньої політики України, водночас підживлюючи регіоналізм і сепаратизм у державі³.

Така технологія не має нічого спільного з реалізацією права народів на самовизначення, а натомість є частиною доктрини керованого хаосу або контрольованої нестабільності як засобу управління нелінійними політич-

¹ О порядке решения вопросов, связанных с выходом союзной республики из СССР: Закон СССР от 3 апреля 1990 г. № 1409-1 <<https://www.economics.kiev.ua/download/ZakonySSSR/data01/tex10973.htm>> (дата звернення 27.10.2025).

² Договор о Союзе суверенных государств. 1991 <https://www.gorby.ru/userfiles/08_dogovor_o_soyuze_suverennyh_gosudarstv.pdf> (дата звернення 27.10.2025).

³ Манифест общественного движения “Украинский выбор” (17 квітня 2012 р.) <https://constituanta.blogspot.com/2012/05/blog-post_6158.html> (дата звернення 27.10.2025).

ними процесами⁴. Цей інструмент безпосередньо використовувався СРСР і використовується нині росією, а також інтегрований до доктрини гібридної війни⁵.

Слід наголосити, що російське керівництво не відмовилося від тези про “самовизначення народів України” й нині, остання набула своєї завершеності у звинуваченні саме України у здійсненні агресії проти своїх же регіонів. Як заявив в. путін на пресконференції в Пекіні 3 вересня 2025 р., росія нібито бореться не стільки за території, скільки за права людини, а вони порушені через війну України проти населення окремих своїх регіонів починаючи з 2014 р. ‘І якщо ці люди під час виборчих демократичних процедур, зокрема й під час референдумів, висловилися за те, щоби бути у складі російської федерації, треба цю думку поважати’ – це і є демократія та відповідає праву націй на самовизначення згідно зі Статутом ООН. А для того, щоб Україна могла увійти в переговори щодо укладення миру з росією, вона, серед іншого, спочатку має вивести війська з “південного сходу” держави, провести референдум щодо державної належності своїх територій⁶.

Цей виступ викликав дискусії в росії⁷, адже формулювання в. путіна, на перший погляд, є нечіткими. Але уточнення можна знайти, наприклад, у його виступі 17 квітня 2014 р.: “південний схід” України або Новоросія охоплюють Харківську, Луганську, Донецьку, Херсонську, Миколаївську, Одеську області, з центром у Новоросійську, які “не входили до складу України в царські часи” й “були передані їй у двадцять роки радянським урядом”⁸. Вірогідно, Запорізька область у цьому переліку просто пропущена, з тих чи інших причин, а АР Крим і м. Севастополь розглядалися як уже “возз’єднані” з росією.

Те, що саме таке бачення політичної географії залишається у фокусі офіційної позиції росії, підтвердив у своєму інтерв’ю у 2025 р. м. патрушев, одна з найближчих до в. путіна і найбільш впливових у рф фігур: ‘Мешканці регіонів України, зокрема й причорноморських, мають самі визначати

⁴ Див., напр.: А Гриценко, ‘Теорія хаосу у зовнішньополітичному плануванні’ [2024] 73 Актуальні питання політики 107–113.

⁵ О Кресін, ‘Основні види гібридних загроз та правові основи забезпечення конструктивної взаємодії інститутів держави і суспільства’, *Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь* (Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України 2022); О Кресін, ‘Сучасне осмислення гібридних загроз і методів ведення воєн’ [2022] 83 Науковий вісник НА СБУ.

⁶ Владимир Путин ответил на вопросы журналистов (3 сентября 2025 г.) <<https://web.archive.org/web/20250928100627/http://kremlin.ru/events/president/news/77914>> (дата звернення 27.10.2025).

⁷ Див., наприклад: Д Родионов, ‘Разговоры о референдуме на Украине – это пока фронт не развалился. Зачем власти РФ предлагают киевскому режиму всенародное голосование по территориям (6 сентября 2025 г.)’ <<https://web.archive.org/web/20251202153441/https://svpressa.ru/politic/article/480380>> (дата звернення 27.10.2025).

⁸ Путин: компромисс по украинскому вопросу должен быть найден не между Россией и США (17 апреля 2014 г.) <<https://web.archive.org/web/20231207044704/https://tass.ru/politika/1128075>> (дата звернення 27.10.2025); Путин заявил, что хочет гарантий для “жителей Новороссии” – Харькова, Донецка... (17 апреля 2014 г.) <<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/04/17/7022779>> (дата звернення 27.10.2025).

своє майбутнє. І навряд чи вони пов’язують свою долю з неонацизмом. Безвільно підкорятися київській нелегітимній владі вони не хочуть”⁹.

Отже, попри припинення наполягання у російській офіційній позиції у 2025 р. на існуванні окремих народів у кожній з областей нашої держави, теза про “самовизначення народів України” й надалі залишається ключовою для псевдоюридичного обґрунтування агресії рф. Географічне охоплення цієї тези поширено на Одеську, Миколаївську та Харківську області й при цьому збережено її вже традиційний зміст: “антиконституційний переворот” в Україні, “прихід до влади нацистського режиму”, “волевиявлення населення регіонів”. Формується підґрунтя для пропагандивних і офіційних вимог щодо проведення референдумів у кількох областях України щодо їх державної належності, а щодо окупованих територій “народне волевиявлення” проголошується вже звершеним.

2. Теза щодо реалізації народом права на самовизначення як спроба уникнути відповідальності за агресію

Суб’єктом реалізації права на самовизначення є народ, який, на підставі норм і доктрини універсального й регіонального міжнародного права, можна визначити як особливий тип людської спільноти, що охоплює все постійне населення на певним чином виокремленій території, має суб’єктивну єдність, що може спиратися на об’єктивні чинники, а також загальні для всієї спільноти інституції чи інші засоби вираження спільних особливостей, солідарності й прагнень, прагне стати окремим суспільством і здатний до самовизначення у формі волевиявлення з метою забезпечення спільного політичного розвитку, є суб’єктом політичного, соціального, економічного і культурного розвитку людства і носієм народного суверенітету¹⁰.

Саме комплекс цих характеристик чітко вирізняє народ як спільноту, яка також уже є або здатна стати політичною нацією і самовизначатися – зокрема, і для того, щоб творити державу. Тому народ може формуватися на основі етнічної, расової, мовної, культурної, історичної групи, але ніколи не збігається з нею, а має представляти все суспільство на певній території й у невід’ємному зв’язку з нею: це не етнос, а демос. Такий підхід не лише поєднує воедино такі основоположні ідеї людських об’єднань, як народ, нація і держава, а й гармонізує останні з демократією як народовладдям, способом організації суспільства, в якому влада належить народу. Якщо (і допоки) у державі наявна розвинена інклюзивна демократія, то її реалізація збігається з внутрішнім і зовнішнім самовизначенням народу.

⁹ Николай Патрушев: контуры победы в СВО уже хорошо просматриваются (29 апреля 2025 г.) <<https://web.archive.org/web/20250825153809/https://tass.ru/interviews/23801487>> (дата звернення 27.10.2025).

¹⁰ О Кресин, I Кресина, ‘Народ як суб’єкт міжнародного права’, *Права людини: філософські, теоретико-юридичні та політологічні виміри: зб. статей учасників II Міжнародного круглого столу* (Медицина і право 2018); O Kresin, I Kresina, ‘The People as a Subject of International Law’ [2018] 3 *Jus Gentium* 573–598 та ін.

Попри те, що в різних суспільних науках присутні й інші погляди на сутність народу, саме суспільно-політичну його концепцію було покладено в основу сучасного міжнародного правового порядку, конституйованого Статутом ООН¹¹ та всією сукупністю міжнародного права. Відповідно лише такий підхід у сучасних умовах є юридично релевантним для визначення питання щодо прийнятності численних претензій різноманітних спільнот щодо визнання їх народами і реалізації ними права на самовизначення у будь-якій з його можливих форм.

Попри цілком сформований і загалом послідовний підхід до самовизначення народів, у сучасній практиці та доктрині міжнародного права присутні неузгодженості. Політичні та економічні інтереси різних акторів у межах народів, а також зарубіжних держав можуть вести до спроб конструювання нових народів з етнографічних груп, носіїв діалектів, у межах регіонів зі складними історичними чи соціальними особливостями тощо – поза питаннями колоніалізму чи становлення інклюзивної демократії. У таких випадках може актуалізуватися складна проблематика так званої корекційної сецесії або вимушеного самовизначення народу за втручання третіх держав.

Зокрема, в офіційних актах РФ, виступах її керівництва та російських пропагандистських матеріалах стверджується, що в консультативному висновку Міжнародного Суду ООН 2010 р. щодо відповідності міжнародному праву одностороннього проголошення незалежності Косова змінено підходи до розуміння народу та реалізації ним права на самовизначення, стверджено можливість “вимушеного самовизначення народу”. Слід зазначити, що, визначаючи межі розгляду питання, МС ООН вказав, що не розглядатиме те, чи Косово досягло державності, ‘чи міжнародне право загалом надає право утворенням у межах держави односторонньо поривати з нею’ (пар. 56). Як зазначив Суд, ‘протиюгом другої половини ХХ ст. міжнародне право щодо самовизначення розвивалося так, що створило право на незалежність для народів несамоврядних територій та народів, підданих іноземному підпорядкуванню, пануванню та експлуатації’. У міжнародному праві не існує норм, що забороняли б проголошення незалежності в таких випадках. Натомість принцип територіальної цілісності в міжнародному праві обмежений сферою відносин між державами (пар. 80). У ході судового процесу учасники заявляли, що підставою для виходу певної території зі складу держави може бути не лише реалізація права народу на самовизначення, а й право населення цієї території на “корекційну сецесію” у виключних обставинах. Суд вказав, що питання щодо меж першого та існування другої не входять безпосередньо до предмета цього консультативного висновку

¹¹ Статут Організації Об'єднаних Націй <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text> (дата звернення 27.10.2025).

(пар. 82, 83). Водночас автори Декларації про незалежність були визнані Судом “представниками народу Косова” (пар. 109)¹².

Важливо, що Суд наголосив: принцип територіальної цілісності незастосовний у випадках самостійного відокремлення від держави певної її частини. Новим можна вважати й те, що право на самовизначення стосується формування нової держави в межах простору, охопленого ОБСЄ. Гельсинський заключний акт НБСЄ¹³ 1975 р., по суті, проголосив, що питання самовизначення народів у Європі вирішене й тому територіальна цілісність держав не порушена. Звичайно, питання поділу СРСР, Чехословаччини, Югославії становили виняток з цього правила, адже йшлося про республіки у федераціях. Для реалізації етнокультурних прагнень груп у межах держав було ухвалено загальноєвропейські міжнародні акти щодо прав національних меншин, регіональних або міноритарних мов, у окремих державах – законодавство про автохтонні меншини, північні корінні народи та громади. Але весь цей правовий масив засновувався на впевненості щодо неможливості сецесій у Європі. Консультативний висновок 2010 р. щодо Косова засвідчив відмову від загальної згоди в цьому питанні.

Але проблема сучасних змін у розумінні підстав, форм і меж реалізації права народу на самовизначення та його співвідношення з принципом територіальної цілісності держав насправді глибше. З одного боку, вона відображає об’єктивні суперечності процесу деколонізації, її доктринального осмислення, міжнародного і національного правового врегулювання. Достатньо згадати, наприклад, тривалу й суперечливу історію конституційного забезпечення статусу “заморських департаментів” Франції, що нині може продовжитися складною формулою “держава в державі” (майбутня узгоджена назва Нової Каледонії – L’État de Nouvelle-Calédonie)¹⁴.

З іншого боку, гасло реалізації права народу на самовизначення залишається зручним предметом маніпуляції для маскування агресії. Адже згідно з уже згаданими актами міжнародного права колоніальні (й інші невеликі – під гнобленням апартеїду тощо) народи, які прагнуть здійснити право на самовизначення у формі набуття незалежності, мають також право на одержання допомоги від іноземних держав і міжнародних організацій, зокрема й у своїй збройній боротьбі.

Так, самовизначення народу у формі сецесії та створення власної держави в міжнародному праві розглядається насамперед у контексті деколонізації. Проте широке формулювання Декларації про принципи міжнародного

¹² Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo. Advisory opinion of 22 July 2010. International Court of Justice <<https://www.icj-cij.org/case/141>> (accessed 27.10.2025).

¹³ Заключний акт Ради з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсинський заключний акт) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text> (дата звернення 27.10.2025).

¹⁴ Un accord pour l’avenir de la Nouvelle-Calédonie. La site officiel du Gouvernement. 12 juillet 2025, modifié le 15 juillet 2025 <<https://www.info.gouv.fr/actualite/un-accord-pour-lavenir-de-la-nouvelle-caledonie>> (accessed 27.10.2025).

права 1970 р. припускає можливість зовнішнього самовизначення народу в державах, де влада не представляє інтереси всього населення незалежно від раси, віросповідання чи кольору шкіри (п. 7 ст. 5)¹⁵. На це положення безпосередньо посилається у своєму нещодавньому інтерв'ю міністр закордонних справ рф с. лавров¹⁶.

У зв'язку з цим слід розглянути основи сучасних змін у розумінні права народу на самовизначення в міжнародному праві. Рішення Міжнародного Суду ООН у справі *East Timor* 1995 р. проголосило, що повага до права народів на самовизначення впливає із Статуту ООН і практики цієї організації, а тому, безсумнівно, має характер зобов'язання держав перед усім світовим співтовариством (*erga omnes*) (п. 29)¹⁷.

Хоча Суд (через відсутність відповідної юрисдикції) безпосередньо не вказав на протиправність поведінки Австралії та Індонезії щодо перешкодження здійсненню права народу Східного Тимору на самовизначення, а також його права на територіальну цілісність і політичну єдність, відповідні твердження сторони судового розгляду (Португалії) тут не піддані жодному сумніву.

Така ж юридична кваліфікація права народу на самовизначення як імперативної норми міжнародного права, а поваги до цього права – як зобов'язання держав перед усім світовим співтовариством міститься у консультативному висновку Міжнародного Суду ООН *Wall* 2004 р. 'Зобов'язанням *erga omnes*, порушеним Ізраїлем, є зобов'язання поважати право палестинського народу на самовизначення <...> всі держави зобов'язані не визнавати протиправну ситуацію <...> Вони також зобов'язані не надавати допомоги чи сприяння у збереженні ситуації <...>' (пп. 159–160)¹⁸.

Згідно із сучасною авторитетною кодифікацією міжнародного права, що визнається відображенням звичаєвого міжнародного права, Статтями про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння¹⁹ 2001 р., право народу на самовизначення має розглядатися як імперативна норма міжнародного права (*jus cogens*). Відповідно відступ від цього неприпустимий і не може бути виправданий нормами національного права чи міжнародних договорів. Перешкодження здійсненню народом права на самовизначення є серйозним порушенням, що передбачає обтяжену відповідальність держави з усіма пе-

¹⁵ Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations <<https://digitallibrary.un.org/record/202170?v=pdf>> (accessed 27.10.2025).

¹⁶ Tóth Tamás Antal, 'Sergey Lavrov Gave an Exclusive Interview to Magyar Namzet' (Magyar Namzet, July 7, 2025) <https://magyarnemzet.hu/english/2025/07/sergey-lavrov-gave-an-exclusive-interview-to-magyar-nemzet#google_vignette> (accessed 27.10.2025).

¹⁷ Case Concerning East Timor (Portugal v. Australia). Judgment of 30 June 1995. Reports of the International Court of Justice. 1995 <<https://www.icj-cij.org/case/84>> (accessed 27.10.2025).

¹⁸ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory. Advisory opinion of 9 July 2004 <<https://www.icj-cij.org/case/131>> (accessed 27.10.2025).

¹⁹ Resolution 56/83. Responsibility of States for internationally wrongful acts. 12 December 2001. United Nations <<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n01/477/97/pdf/n0147797.pdf>> (accessed 27.10.2025).

редбаченими наслідками²⁰. Держава, яка є порушницею права народів на самовизначення, не зможе посилатися на неправомірність дій інших держав (зокрема, вчинення агресії), які сприяють реалізації цього права.

З рішення Міжнародного Суду ООН 1986 р. у справі Нікарагуа імпліцитно впливає, що деякі випадки застосування сили однієї держави проти іншої можна виправдати, якщо вони стосуються допомоги народу в здійсненні його права на самовизначення в контексті деколонізації. В інших випадках це – протиправна інтервенція²¹.

Ще більш виразного висновку дійшла Незалежна міжнародна місія щодо встановлення фактів щодо конфлікту в Грузії, створена рішенням Ради ЄС, у своїй доповіді 2009 р.:

Міжнародне право не визнає права в односторонньому порядку створювати нову державу, засновану на принципі самовизначення, поза колоніальним контекстом та апартеїдом. Екстраординарне прийняття сецесії в екстремальних умовах, таких як геноцид, поки не набуло загального визнання. <...> Це стосується також процесу розпаду держави, як щодо Грузії у контексті розпаду Радянського Союзу. Згідно із загальноприйнятим принципом *uti possidetis* лише колишні республіки-члени, такі як Грузія, а не територіальні субпідрозділи, такі як Південна Осетія чи Абхазія, мають право на незалежність у випадку розпаду більшого утворення, такого як колишній Радянський Союз. Отже, Південна Осетія не має права на сецесію з Грузії, й це ж стосується Абхазії з тих самих причин. Визнання таких відокремлених утворень, як Абхазія та Південна Осетія третьою державою, відповідно суперечить міжнародному праву і розглядається у термінах протиправного втручання у суверенітет та територіальну цілісність постраждалої держави, якою є Грузія²².

Водночас у зарубіжній судовій практиці присутні рішення, що формулюють можливість винятків з цього усталеного підходу. Зокрема, у рішенні Верховного суду Канади щодо можливості сецесії Квебеку 1998 р. зазначалося: ‘право на зовнішнє самовизначення (що в такому випадку потенційно набирає форми обстоювання права на односторонню сецесію) виникає лише в найбільш екстремальних випадках і за точно визначених обставин’. Серед останніх: 1) підкорення, підпорядкування, експлуатація народу зовнішнім актором поза формальним колоніальним контекстом (наприклад, у випадку військової окупації); 2) фактичне позбавлення народу можливості внутрішнього самовизначення (що неможливо там, де влада представляє все населення держави і дотримується демократичних процедур), ‘позбавлення певної групи, що піддається визначенню, розумного доступу до влади для забезпечення її політичного, економічного, соціального та культурного роз-

²⁰ Responsibility of States for internationally wrongful acts. General commentary <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf> (accessed 27.10.2025).

²¹ Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America). Judgment of 27 June 1986 (Merits). §§ 191, 206–209. International Court of Justice <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>> (accessed 27.10.2025).

²² Report. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia Vol. 1 (2009) 17 <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/hudoc_38263_08_Annexes_eng> (accessed 27.10.2025).

вितку'. Поза цим не лише не виникає право на зовнішнє самовизначення, а й населення не може бути визначене як народ²³.

Такі винятки обґрунтовувалися і у представленій МС ООН позиції рф у зв'язку з підготовкою консультативного висновку щодо Косово (2009 р.): “корекційна сецесія” (remedial secession) можлива лише в екстремальних умовах, коли ‘насильницькі дискримінаційні дії тривалий час (continuously) здійснюються щодо певного народу, а всі можливості вирішення проблеми у межах існуючої держави вже були вичерпані’, коли сецесія може бути визначена як ‘крайній засіб, коли саме існування народу чи його характеристичних рис піддано загрозі’, у випадку ‘протиправного збройного нападу власної держави (parent State), що загрожує самому існуванню певного народу’. В іншому випадку ‘всі зусилля мають бути спрямовані на врегулювання суперечностей між державою та етнічною спільнотою в межах цієї держави’. У випадку з Косово росія заперечила наявність обставин для сецесії: населення Косово ніколи не визнавалося народом згідно з Конституцією Югославії (народами є лише населення республік-членів); албанці в Косово ніколи не оголошували себе окремим народом і не вимагали зовнішнього самовизначення до 1999 р.; НАТО обґрунтовувало своє збройне втручання у конфлікт лише захистом прав людини і меншин, необхідністю запобігти гуманітарній катастрофі, це ж стосується змісту резолюції Ради Безпеки ООН щодо створення міжнародної адміністрації в Косово²⁴.

Росія, продовжуючи політику СРСР у останні роки його існування, впроваджувала політику керованого хаосу в пострадянських державах, результатами якої було створення “Республіки Арцах” (Нагірний Карабах), “Придністровської Молдавської Республіки”, “Республіки Абхазія”, “Республіки Південна Осетія”. Всі ці утворення, як доведено у рішеннях ЄСПЛ, є лише окупаційними адміністраціями рф, яка здійснює щодо них незаконний контроль території. Але росія офіційно не визнавала їх державами.

Консультативний висновок МС ООН щодо Косова виступив не правомірною підставою, а лише приводом для рф визнати “незалежність” та “приєднати”, а реально – анексувати “Республіку Крим”, “ДНР”, “ЛНР”, частини Херсонської та Запорізької областей, а також планувати і без успіху намагатися повторити це з частинами Харківської, Миколаївської та Одеської областей.

Додатковими нібито релевантними аргументами щодо застосування збройної сили проти України в російській офіційній позиції та пропагандистських матеріалах у цьому контексті стали: прагнення відновлення демократії

²³ Reference re Secession of Quebec. Supreme Court Judgement. 20.08.1998. §§ 126, 133-138. Supreme Court of Canada <<https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/1643/index.do>> (accessed 27.10.2025).

²⁴ Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo. (Request for advisory opinion). Written Statement by the Russian Federation. 16.04.2009. §§ 86-88, 91-104. International Court of Justice <<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/141/15628.pdf>> (accessed 27.10.2025).

(нібито “повернення до влади легітимного Президента України”, ліквідація наслідків “антиконституційного перевороту”), самозахист (“загроза потенційного нападу НАТО на росію з території України”) та стан крайньої необхідності (“не контрольований урядом розвиток неонацистських збройних угруповань, що чинять насильство проти росіян або російськомовного населення”, “уникнення гуманітарної катастрофи”). Усі ці три аргументи, поза їх невідповідністю українським реаліям і суперечність принципам та імперативним нормам міжнародного права, до певної міри входять до “сірої зони” останнього і можуть спиратися на окремі прецеденти²⁵.

Крім того, стан необхідності та самооборону визначено як обставини, що виключають відповідальність держав у вже згаданих Статтях про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р. У таких випадках кваліфікація має здійснюватися на підставі дослідження обставин вчинених діянь обох держав, причин і обставин конкретного випадку.

3. Критерії існування чи формування нових народів

Для того, щоб відбулося самовизначення народів, необхідне існування цих народів. Єдиними прийнятними критеріями можуть бути ті, що сформульовані й сприйняті в міжнародному праві та його доктрині. На підставі моїх уже згаданих попередніх досліджень можна висунути наступні вимоги або показники для визначення, чи існують народи, що нібито прагнуть і здатні реалізувати право на самовизначення.

А. Суб’єктивне виокремлення. Населення в межах певних територій не визнає національної єдності в межах держави, воно має, окрім етнічних ідентичностей груп у його межах, свідомість належності до свого регіону як окремої історичної, соціальної та політичної реальності – й це має послідовно виражатися значною частиною населення регіону протягом тривалого часу та підтримуватися більшістю населення регіону.

Б. Об’єктивне виокремлення. Свідомість окремішності населення певної адміністративної одиниці має ґрунтуватися на очевидній і об’єктивній самотності, яка відображає соціальну, культурну, економічну єдність населення регіону і відповідну відмінність від населення інших регіонів.

В. Інституціоналізація виокремлення. Окрім суб’єктивної та об’єктивної відокремленості, населення має послідовно виявляти волю до самостійного державного будівництва в межах свого регіону. Це має виражатися у створенні й підтримці більшістю населення певних загальних для регіону інституцій (наприклад, партій) чи інших засобів для вираження такої волі й солідарності.

Г. Політика виокремлення. Усе це має бути діалектично пов’язане з політикою сепарації і виокремлення відповідних регіонів з боку держави,

²⁵ Див. напр.: С Kress, ‘The State Conduct Element’, *The Crime of Aggression: A Commentary* (С Kress, S. Barriga (eds), Cambridge University Press, 2017) 502–507.

що реалізується через надання спеціального статусу населенню певного регіону, нерівного з іншими регіонами (гіршого), чи іншу спеціальну дискримінаційну, обмежувальну, репресивну політику щодо цього регіону.

Наявність і єдність об'єктивних, суб'єктивних та інституційних показників вказує на існування не просто етнічної чи регіональної групи, а саме народу. Але й це не обов'язково передбачає відокремлення певного регіону від держави, адже самовизначення може здійснюватися в її межах. Відокремлення виправдане лише у випадку послідовного й умисного здійснення державою згаданої політики виокремлення, що свідчить про неготовність до інтеграції у межах одного суспільства.

Найважливішим показником щодо *суб'єктивного чинника*, а саме ідентичності населення, є переписи населення держави. Останній повний перепис населення в Україні було проведено у 2001 р. Згідно з ним українцями себе вважали 77,8 % населення держави, росіянами – 17,3 %. Доволі важливо, що відсоткова частка українців порівняно з переписом населення 1989 р. збільшилася на 5 %, а росіян – зменшилася на таку ж частку (у 1989 р. – 72,7 % і 22,1 % відповідно). Представниками інших етнічних груп вважало себе менш ніж по відсотку щодо кожної.

В АР Крим частка українців становила 24,3 %, росіян – 58,3 %; у м. Севастополь – 22,4 % та 71,6 %; у Донецькій області – 56,9 % та 38,2 %; у Запорізькій області – 70,8 % та 24,7 %; у Луганській області – 58 % і 39 %; у Херсонській області – 82 % і 14,1 %. У кожному із цих регіонів частка українців суттєво збільшилася, а частка росіян – суттєво зменшилася порівняно з переписом 1989 р.²⁶

У всіх регіонах України поза Кримським півостровом українська самоідентифікація населення виразно домінувала. На Кримському півострові в умовах масової штучно стимульованої міграції населення і жорсткої русифікації в радянський час домінувала російська самоідентифікація, але й там відсоткова частка росіян суттєво знизилася – і не за рахунок міграції.

Важливо, що згідно з даними перепису 2001 р. 10 183 мешканці Закарпатської області (0,8 % її населення) вважали себе русинами. Поза питанням про те, чи можуть вважатися русини окремою етнічною групою, важливо те, що методологія проведення перепису передбачала можливість такої самоідентифікації населення. Водночас ніхто не ідентифікував себе як представника / представницю “кримського”, “донецького”, “луганського”, “запорізького”, “херсонського” народів.

Говорити про наявність *об'єктивних ознак* соціальної, культурної, економічної самобутності Криму, Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей доволі складно. Здебільшого дослідники і публіцисти звер-

²⁶ Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 р. (Державний комітет статистики України) <<https://web.archive.org/web/20161012015723/http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality>> (дата звернення 27.10.2025).

тають увагу на особливості етнічного складу населення цих регіонів. При цьому особливості пов’язуються не з регіоном у цілому, а саме з конкретними етнічними групами в його межах.

Соціальна та економічна самобутність притаманна окремим районам у межах регіонів України, а не цілим регіонам. Виняток тут становить м. Севастополь, що сформувався як мілітаризований анклав і база розміщення морських флотів України та росії (соціальна структура населення, визначальна роль міграції у його формуванні).

Прикладами особливих у соціальному й економічному сенсах районів є Південне узбережжя Криму (суттєве значення туристичної та рекреаційної інфраструктури) та Західний Донбас як райони у складі Донецької та Луганської областей (домінантний вплив вуглевидобувної та металургійної галузей економіки на соціальну структуру населення).

Єдиною очевидною особливістю згаданих регіонів було те, що більшість населення у частині з них вважали рідною мовою російську: 90,56 % у м. Севастополь, 76,55 % в АР Крим, 74,92 % у Донецькій, 68,84 % у Луганській областях. У інших регіонах ця частка була доволі суттєвою, але меншою за половину населення: 48,19 % у Запорізькій та 24,86 % у Херсонській областях. Це дані перепису 2001 р., а дані соціологічних опитувань демонстрували поступове зменшення цієї частки населення у всіх регіонах і натомість збільшення частки тих, хто вважав рідною мовою українську.

Крім того, важливо, що мовна ідентифікація ніколи не збігалася у цих регіонах з етнічною: суттєва частка населення визначала себе як російськомовних українців. Обидві тенденції цілком зрозумілі в умовах постколоніального розвитку України.

Суттєво відрізняється ситуація в згаданих регіонах щодо *інституціоналізації політичного регіоналізму*.

Не доводиться говорити й про інституціоналізацію політичної самобутності згаданих регіонів. Єдиний з них, що мав автономію, – АР Крим. Її створення було ініційоване у 1989 р. Верховною Радою СРСР²⁷. Підставою були висновки її комісії: “Відновлення прав кримсько-татарського народу не може бути здійснене без відновлення автономії Криму шляхом утворення Кримської АРСР як багатонаціональної республіки у складі Української РСР”²⁸.

На референдум 20 січня 1991 р. Кримська обласна рада народних депутатів винесла питання щодо створення Кримської АРСР як суб’єкта СРСР, без згадки про якийсь національний характер цієї автономії. Щоправда, при цьому йшлося про “волевиявлення народів Криму” і “відновлення держав-

²⁷ Постановление Верховного Совета СССР ‘О выводах и предложениях комиссий по проблемам советских немцев и крымско-татарского народа’, 28.11.1989 № 845-1 <<https://www.alexanderyakovlev.org/fond/issues-doc/67943>> (дата звернення 27.10.2025).

²⁸ Выводы и предложения Комиссии Совета Национальностей Верховного Совета СССР по проблемам крымско-татарского народа. Октябрь-ноябрь 1989 г., *Принудительное переселение крымских татар. Путь к реабилитации: Материалы и документы* (Аквариус, 2015) 203.

ності”²⁹. Так само Закон УРСР про відновлення Кримської АРСР (у складі УРСР) від 12 лютого 1991 р. не вказував на якісь особливості цієї автономії, фактично створивши її як суто адміністративну одиницю³⁰.

Не маючи змоги в цій статті окремо розглянути прояви сепаратизму в Криму в 1990-х роках, слід лише зазначити, що гаслом відповідних сил на півострові в той час було об’єднання з росією в процесі відновлення імперії в її радянській чи російській формах.

Об’єктивну картину інституціоналізації політичного регіоналізму в згаданих регіонах відображено в результатах виборів до Верховної Ради АР Крим, місцевих рад і сільських, селищних, міських голів 2010 р. Серед партій, представники яких за результатами виборів 2010 р. потрапили до Верховної Ради АР Крим, Донецької, Запорізької, Луганської, Херсонської обласних рад і міської ради Севастополя, не було жодної, яка б у своїй програмі проголошувала представництво окремого народу в межах однієї із згаданих адміністративно-територіальних одиниць. Водночас слід звернути увагу на кілька політичних партій, що відстоювали об’єднання України в цілому чи окремих її регіонів з росією з метою відновлення СРСР, російської імперії, або створення слов’янського союзу. До них можна, до певної міри, зарахувати й Комуністичну партію України (далі – КПУ).

У Верховній Раді АР Крим серед 100 депутатів до таких партій входили 13 депутатів, або 13 % (партія “Союз” – 5, КПУ – 5, політична партія “Руська Єдність” – 3). У Севастопольській міській раді серед 76 депутатів таких було 17, або 22,4 % (партія “Руський блок” – 9, КПУ – 8). У Донецькій області серед 180 депутатів – 8 представників КПУ, або 4,4 %. У Запорізькій обласній раді серед 100 депутатів – 8 представників КПУ, або 8 %. У Луганській обласній раді серед 124 депутатів – 13 представників КПУ, або 10,5 %. У Херсонській обласній раді з 84 депутатів було 9 представників КПУ, або 10,7 %³¹.

Отже, ідеї регіонального виокремлення чи самовизначення народів у межах регіонів не були представлені й підтримані на виборах до місцевих рад, що відбулися перед російським вторгненням в Україну 2014 р. Але чи могли вони бути представлені? Так, безумовно. Наприклад, на тих же виборах 2010 р. певну кількість місць у місцевих радах Закарпатської області одержа-

²⁹ О необходимости отмены Указа Президиума Верховного Совета СССР от 30 июня 1945 г. “О преобразовании Крымской АССР в Крымскую область в составе РСФСР” и Закона Российской Советской Федеративной Социалистической Республики от 25 июня 1946 г. “Об упразднении Чечено-Ингушской АССР и преобразовании Крымской АССР в Крымскую область: Заявление Третьей сессии Крымского областного совета народных депутатов. 8 сентября 1990 г. <<https://web.archive.org/web/20250912154316/https://sevkrimrus.narod.ru/ZAKON/1990obl.htm>> (дата звернення 27.10.2025); Декларация о государственном и правовом статусе Крыма. 12 ноября 1990 г. Там само; Решение четвертой внеочередной сессии Крымского областного совета народных депутатов о проведении референдума. 13 ноября 1990 г. Там само.

³⁰ Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 12 лютого 1991 р. № 712-ХІІ <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-12#Text>> (дата звернення 27.10.2025).

³¹ Чергові вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів 31 жовтня 2010 р.: Інформаційне видання (Центральна виборча комісія, 2011).

ли представники двох партій, що представляють угорську меншину в цьому регіоні й Україні загалом.

Натомість можна побачити у всіх згаданих регіонах суттєве (від 4,4 до 10,7 %) представництво КПУ – як партії радянського реваншу, включно з ідеєю відновлення СРСР. Крім того, в АР Крим і м. Севастополі було представлено проімперські партії – 8 % і 11,8 % відповідно. Але навіть у сумі з виборчими результатами КПУ це становило 13 % і 22,4 % відповідно. Суттєвий, але не визначальний результат, що відображав погляди меншості населення – порівняно з партіями, проблематика програм яких була виразно загальноукраїнською.

На виборах до місцевих органів влади у 2015 і 2020 рр. не обиралися депутати до органів влади АР Крим і м. Севастополя, а також до обласних рад у Донецькій та Луганській областях. Також на цих виборах не допускалися кандидати, що пропагують комуністичну ідеологію. За результатами обох виборів до Запорізької та Херсонської обласних рад не увійшла жодна партія, що претендувала б на представництво інтересів виключно населення відповідного регіону чи якогось народу в його межах³².

Не доводиться говорити й про *політику виокремлення регіонів* з боку української влади. Як уже зазначалося вище, офіційні документи рф звинувачували Україну, починаючи з 2014 р., в “ігноруванні інтересів українських регіонів і російськомовного населення”, дискримінаційній і репресивній політиці щодо національних меншин, “примусовій зміні ідентичності”, асиміляції росіян.

Видана під патронатом міністерства закордонних справ рф книга М. Григор’єва про Революцію гідності 2013–2014 рр. фактично єдиними “злочинами” її учасників проголошує “героїзацію нацизму” через популяризацію пам’яті Степана Бандери³³. У виступі “до 10-ї річниці державного перевороту на Україні” міністр закордонних справ рф с. лавров основною проблематикою Революції гідності назвав втручання Заходу і нібито порушення останнім домовленостей з росією про сфери впливу та розширення НАТО. Серед злочинів “київського режиму” він вказав, по суті, лише на відмову в. о. міністра закордонних справ А. Дециці підписати спільну з с. лавровим заяву про “початок широкого загальнонаціонального діалогу на Україні з участю всіх регіонів країни, з прицілом на її федералізацію”³⁴.

Єдиним твердженням російської пропаганди, яке, хоча й не відповідало дійсності, але спиралося на реальні процеси, була теза про спробу зміни мовного законодавства. У лютому 2014 р. Верховна Рада України скасувала

³² Дані з порталу Центральної виборчої комісії <www.cvk.gov.ua> (дата звернення 27.10.2025).

³³ М Григорьев, *Евромайдан: сущность и последствия антиконституционного переворота на Украине в 2014 году* (Международные отношения, 2024).

³⁴ Выступление и ответы на вопросы Министра иностранных дел России С. В. Лаврова в ходе конференции, приуроченной к 10-й годовщине госпереворота на Украине (16 февраля 2024 г.) <https://archive.ph/f28vm> (дата звернення 27.10.2025).

Закон “Про засади мовної політики”³⁵ № 5029-VI від 03.07.2012 р. (відомий як “закон Колесніченка – Ківалова”). Але Закон 2014 р. не було підписано ані в. о. Президента України О. Турчиновим, ані Президентом України П. Порошенком³⁶. Лише у 2018 р. Конституційний Суд України визнав Закон 2012 р. невідповідним Конституції України і таким, що втратив чинність³⁷.

Отже, зміна мовного законодавства у 2014 р. не відбулася, попри твердження російської пропаганди, але відповідні суспільні очікування існували й підігрівалися цією пропагандою. Водночас у випадку скасування цього закону відбулося б повернення до Закону “Про мови в Українській РСР”³⁸ 1989 р. – тобто до усталених норм, що були ухвалені ще в радянський час, діяли протягом 23 років і не викликали протестів у регіонах України.

Висновки

Теза щодо “самовизначення народів України”, що послідовно просувається в російському політичному, правовому, дипломатичному і пропагандистському дискурсах, попри позірну абсурдність для будь-якого освіченого українця, є докладно опрацьованим інтелектуальним конструктом, опертим не лише на системну фальсифікацію історії України й Східної Європи та етнополітологічних концепцій. Її підґрунтям є й майстерна маніпуляція складними й не повною мірою узгодженими питаннями, що входять до так званої сірої зони на стику права міжнародної безпеки, міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного права та інших галузей міжнародного права. Важливим і очевидним також є розрахунок авторів і промоутерів цієї тези на недостатність, складність, тривалість, а то й недоступність у контексті російської агресії механізмів міжнародної судової, квазісудової та політичної кваліфікації дій РФ і спростування проголошеного нею “самовизначення народів України”.

Примітивізація або ігнорування цієї тези як очевидно нікчемної, характерні для української науки та експертного середовища, не створюють основи для розуміння її коріння, структури, маніпулятивного апелювання до норм міжнародного права. І так само це не дає змоги зрозуміти шляхи впливу цієї тези на офіційні позиції багатьох держав, механізми її вплетення в актуальний порядок денний і модуси мислення незахідного світу, її мобілізаційний потенціал для російського споживача інформації.

³⁵ Про засади державної мовної політики: Закон України від 3 липня 2012 р. № 5029-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17#Text>> (дата звернення 27.10.2025).

³⁶ С. Падалка, ‘Про засади державної мовної політики, Закон України Про засади державної мовної політики від 3 липня 2012’, *Енциклопедія історії України: Додатковий том. – Кн. 1: А–Я* (В. Смолій (голова редколу) та ін, Наукова думка 2021) <http://www.history.org.ua/?termin=pro_zasady_derzhavnoji_movnoji_polityky> (дата звернення 27.10.2025).

³⁷ Рішення Конституційного Суду України від 28 лютого 2018 р. № 2-п/2018 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18#Text>> (дата звернення 27.10.2025).

³⁸ Про мови в Українській РСР: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 28 жовтня 1989 р. № 8312-11 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11#Text>> (дата звернення 27.10.2025).

На основі дослідження норм і доктрини міжнародного права можна визначити чотири основні критерії формування нового народу, які зводяться до його виокремлення та конституювання: суб’єктивне виокремлення; об’єктивне виокремлення; інституціоналізація виокремлення; політика сепарації і виокремлення відповідного регіону з боку держави. Згідно з цими критеріями населення регіонів України, й зокрема АР Крим, м. Севастополя, Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей, не є окремими народами. Більшість населення цих регіонів ідентифікує себе як українців або, у випадку з півостровом Крим, як представників кількох найбільш численних етнічних груп – але не “кримського”, “запорізького” чи інших народів.

Відсутні також об’єктивна основа для існування нині чи формування у майбутньому таких народів, так чи інакше інституціоналізована воля до їх окремого розвитку. Немає підстав говорити про політику виокремлення чи дискримінації цих регіонів з боку української влади, що могла б сприяти штучному формуванню нових народів у їх межах.

Можна говорити лише про залишкові явища сепаратизму на Кримському півострові, пов’язані з імперською та колоніальною політикою СРСР і навіть російської імперії, але відповідна реваншистська ідейна суміш втратила підтримку й стала нішею для маргінальних політичних сил. Безумовно, у випадку всіх згаданих регіонів не йдеться і не може йтися про самовизначення народів.

Натомість сучасну російську тезу щодо “самовизначення народів України” та його “захисту” доцільно розглядати у контексті політичної технології керуваного хаосу, яку росія успадкувала від СРСР і послідовно розвиває надалі. Вона спрямована на фрагментацію пострадянських держав з метою підризу їх державності, установлення політичного контролю та анексії окремих регіонів. Це лише форма російського іредентизму та імперського реваншу.

Попри очевидність для нас неспроможності російської пропагандистської тези щодо “самовизначення народів України” вона має доволі складний і глибокий характер, є насправді неочевидною для стороннього спостерігача через те, що цілеспрямовано формулювалася з урахуванням “сірих зон” сучасного міжнародного права. Воно пропонує окремі неоднозначні припущення щодо можливих винятків із загального підходу щодо підстав і реалізації права народів на самовизначення та його співвідношення з принципом територіальної цілісності й політичної єдності держав. Акти міжнародного права і практика міжнародних судових установ останніх десятиліть припускають можливість т. зв. корекційної сецесії (вимушеної реалізації права на самовизначення у формі виходу зі складу держави) для регіональних спільнот, які не можна однозначно визначити як народи. Право на таке самовизначення може розглядатися поза колоніальним контекстом і поставлене вище за принцип збереження територіальної цілісності держав. Фактично

основним критерієм при цьому стає те, чи представляє влада держави рівною мірою інтереси різних груп її населення. Це створює поле для маніпуляцій і фальсифікацій інформацією та її кваліфікацією.

У таких умовах піддавання сумніву основоположних підходів міжнародного права надзвичайного значення набуває прискіплива кваліфікація фактів і правових засад щодо кожної конкретної ситуації. А якщо можливості судового розгляду немає або він потребує тривалого часу, а Рада Безпеки ООН паралізована, створюється хаос, у якому позиції держав і міжнародних організацій значною мірою формуються на основі загальнодоступної інформації та політичних впливів. Зрозуміло, що цим може вміло користуватися агресор, який маскує свої дії під допомогу народу, реальному чи нововинайденому, в реалізації його права на самовизначення та має потужні можливості для просування своїх пропагандистських наративів. Зокрема, росія намагається виправдати свою агресію як нібито вимушену інтервенцію з метою захисту “самовизначення народів України”, а також, у зв’язку з цим, але без будь-якої послідовності – захисту своїх громадян, етнічних росіян, російськомовного населення, загалом прав людини, уникнення гуманітарної катастрофи, відновлення конституційного ладу, самозахисту та ін.

Можна стверджувати банкрутство тези про “самовизначення народів України”. Але протидія російській пропаганді принципово важлива, адже саме ця теза стала підставою для виправдання агресії рф проти України й навіть звинувачення останньої в агресії проти “нових незалежних держав”, для протиправного включення згаданих регіонів до конституції рф та ультимативних вимог передати їй решту територій Запорізької, Херсонської, Донецької та Луганської областей як передумови початку мирних переговорів між Україною і росією.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Grygoriev M, *Euromaidan: the essence and consequences of the anti-constitutional coup in Ukraine in 2014* (Mezhdunarodnye Otnoshenia 2024) (in Russian).

Edited books

2. Kress C, ‘The State Conduct Element’, *The Crime of Aggression: A Commentary* (C Kress, S Barriga (eds), Cambridge University Press 2017).
3. Kresin O V, ‘Main kinds of hybrid threats and legal bases for constructive interaction of state’ institutes and society’, *National resilience of Ukraine: strategy of response for challenges and prevention of hybrid threats: national report* (Ivan Kuras Institute of Political and Ethno-national Studies, 2022) (in Ukrainian).

Journal articles

4. Kresin O V, Kresina I O, ‘The People as a Subject of International Law’ [2018] 3 *Jus Gentium*.

5. Hrytsenko A, ‘Theory of chaos in foreign policy planning’ [2024] 73 Actual issues of politics (in Ukrainian).
6. Kresin O, ‘Contemporary understanding of hybrid threats and methods of conducting wars’ [2022] 83 Scientific Herald of NA SBU (in Ukrainian).

Conference papers

7. Kresin O, Kresina I, ‘The people as the subject of international law’, *Human rights: philosophical, legal theory, and political science dimensions: articles collection* (Medytsyna i Pravo 2018) (in Ukrainian).

Dictionaries

8. Padalka S, ‘Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky, Zakon Ukrainy Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky vid 3 lypnia 2012’, *Entsyklopediia istorii Ukrainy: Dodatkovyi tom. – Kn. 1: A–Ia* (V Smolii (holova redkol) ta in, Naukova dumka 2021) <http://www.history.org.ua/?termin=pro_zasady_derzhavnoji_movnoji_polityky> (accessed 27.10.2025) (in Ukrainian).

Newspaper articles

9. Tóth T A, ‘Sergey Lavrov Gave an Exclusive Interview to Magyar Nemzet’. *Magyar Nemzet*. July 7, 2025. URL: https://magyarnemzet.hu/english/2025/07/sergey-lavrov-gave-an-exclusive-interview-to-magyar-nemzet#google_vignette

Oleksiy Kresin

“SELF-DETERMINATION OF THE PEOPLES OF UKRAINE”
AS THE RUSSIAN PSEUDO-LEGAL CONSTRUCT

ABSTRACT. The study is devoted to the consideration of the main thesis of Russian propaganda and at the same time the official position of the Russian Federation regarding the “self-determination of the peoples of Ukraine”. This thesis is based on the manipulation with the principles and norms of international law, insufficiently regulated by “grey zones” of the latter, as well as on the falsification of Ukrainian legal and political realities. The thesis regarding the “self-determination of the peoples of Ukraine” in the context of the technologies of controlled chaos and hybrid war used by Russia is considered. The concept of “protection of the will of the peoples of Ukraine” as the main justification for Russian aggression is analyzed. It is demonstrated that the thesis on the realization of the right of the people to self-determination in application to the population of the regions of Ukraine is an attempt by Russia to avoid responsibility for aggression. The legal untenability of the thesis on the existence of the “Crimean”, “Donetsk”, “Luhansk”, “Zaporizhzhya” and “Kherson” peoples is argued.

KEYWORDS: people; self-determination of peoples; principles of international law; hybrid war; aggression.